

Dansens og musikkens rødder 24

Menuetten på Falster - 2

af Ole Skov

I sidste artikel beskæftigede vi os med musiklivet på Falster. Det musikliv der nok var årsag til, at Menuet blev bevaret i et par falsterske varianter. I denne artikel skal vi så se på indsamlingen af dansene.

I 1899 begyndte Andreas Otterstrøm (1875-1938) at indøve gamle danse sammen med nogle studentervenner i sin mors spisestue på Ågade 108 i København. Han havde fået interessen fra den svenske dansegruppe Philocoros, der rejste rundt og optrådte med 'svenske danse af folkelig karakter'. De optrådte også i København, og Andreas og vennerne blev så bidt af gamle danse, at de begyndte at danse både de svenske og enkelte danske danse. De var unge og studerede i København, men en del af dem kom fra Jylland. Snart fattede de interesse for at indsamle flere danske danse, inden det blev for sent.

I Stubbekøbing fandtes samtidigt en lille kreds af mennesker, der også dyrkede de gamle danse, de danse man også kaldte folkedanse. Gruppen var opstået omkring apoteker Reddelin, og man genindlærte dansene ved at afholde legestuer og baller. Andreas Otterstrøm havde hørt om denne gruppe og rejste i 1901 til Falster for at samle danse ind og bringe dem med til København. Samme år i april dannede han sammen med venner og familie Foreningen til Folkedansens Fremme (FFF). Formålet med foreningen var blandt andet at indsamle gamle danse og udgive hæfter med disse for at bevare dem for eftertiden.

I mange falsterske spillemandsbøger var der noteret Menuet melodier, og Andreas Otterstrøm havde hørt, at man havde danset Menuet eller Mellevæt, som den kaldtes på Falster. Der var dog ingen, der kendte til udførelsen af dansen, men på rejsen fik han nedskrevet andre danse, hvoraf nogle blev bearbejdet til udgivelse, så vi kan danse dem idag. I de efterfølgende år koncentrerede FFF sig om indsamling i andre dele af landet, så der skete ikke rigtig noget

med indsamling af danse på Falster.

I 1917 beslutter man sig så for at genoptage indsamlingsarbejdet på de sydlige øer.

Ellen Grüner-Nielsen foretager en rejse til Lolland og Falster og samler enkelte danse ind. Hun finder en ældre mand, der mente at kunne huske 'Mollevit'. Det, han huskede, var dog nogle rester af en dans i 2/4-takt, mens Menuet danses i 3/4-dels takt. Manden har sikkert blandet et par danse sammen eller husket forkert. Dansen, som han meddeler, danses med chassétrin og polkatrin.

Spørgsmål om Folkedans.

For at få klarhed over vore gamle folkedanses historie er det nødvendigt at have nøjagtig underretning om dansemåden i alle landets egne. Men for enkelte landsområders vedkommende er vort kendskab i høj grad utilstrækkeligt. Dette gælder særlig Lolland-Falster. Af gamle spillemandsbøger kan vi ganske vist lære navnene på en mængde danse, men hvordan disse har været danset, er os ofte ubekendt; undertiden aner vi ikke engang, om vi står overfor en runddans eller en kvadrilje. „Foreningen til Folkedansens Fremme“ påtænker derfor i sommeren 1917 at foretage en indsamlingsrejse på øerne; og vi opfordrer derfor alle historisk interesserede til allerede nu at være den behjælpelig med forhåndsoplysninger.

Vi mangler beskrivelser af flg. loll.-falst. danse: Den gamle pirrevals (de fire hjørner), Syvspring, Fangestykket, Torby ligsalme, Menuet (Mellevæt), Velkomsten, Fandens march, Ni konge dans, Totur, Tretur, Firetur med skuffe eller vals, Engelskdans, Smedestykke, Peberrodsstykke, Solen rundt, Baglæns kontradans, Forlæns kontradans, Pigen i bryggerst, Skomagerdans, Springdans eller Sønder ud, Kør i øst, Huskonestykke, Den gamle gjynne, Rusvals, Masophiana, Galopin, Jysk paa næsen, Langtur, Pigernes fornøjelse, Springgelium, Slå ærter, Hamburg, Russisk dans, Halvfemetur, Kongens have, Skrædderens totur, Skotsk dans, Stormen, Hoftur, Halvtredje tur, Langlands hoftur, Fire klappe rundt, Dansen over strå, Grønne skørt.

Vi vil derfor være meget taknemmelig over at få tilsendt beskrivelser af ovennævnte danse, eller i hvert fald få meddelelse om adresser på folk, der mundtlig kan give os nogen oplysning.

Endvidere kunde ønskes oplyst — helst fra hver eneste sogn — hvilkede danse der var i brug o. 1850 eller tidligere. Hvad sang man dengang til dansen? Havde man „legestuer“ og „dansestuer“? Hvad hed spillemændene, og hvad ved man om dem? Hvorledes gik det til ved de gammeldags danse-gilder? Kendtes „jordans“? Holdt man i runddansens hinanden om livet? eller på skulderen? eller med krydsede hænder?

Af dansemelodier kender vi kun få fra Lolland og beder om at måtte låne spillemandsbøger til afskrivning.

Vi anmoder så mange som mulig om at hjælpe os med at fremskaffe oplysninger. De indsamlede resultater håber vi senere at kunne sammenarbejde og offentliggøre i Hist. Årb. f. Loll.-Falst.

Foreningen til Folkedansens Fremme.
Beskrivelseskommissionen.

Adresse: Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliotek, København.

Indlæg om folkedans i Historisk årbog 1917.

Samme år beslutter beskrivelseskommissionen i FFF, at man om sommeren vil sende Johannes Egedal (†1965) på endnu en indsamlingsrejse og denne gang til Falster og Lolland. For på forhånd at få skabt lokale kontakter trykker man et lille skrift, der udsendes sammen med årbogen fra Lolland-Falsters historiske Samfund samme år.

Som det ses efterlyser man personer, der kender til danse, som man havde navn på eller melodi til - herunder også Menuet (Mellevæt).

En af dem, der reagerede på indlægget, var Rasmus Toxværd (1847-1923), der på sine ældre dage boede sammen med halvsøsteren Karen (1853-1941) i Væggerløse. De havde begge to fattet interesse for indsamling af folkeminder, og Karen Toxværd havde indsendt store mængder materiale til folkemindesamlere Evald Tang Kristensen og til Dansk Folkemindesamling. Rasmus tog sig af viser, dans og musik mens Karen tog sig af alle andre folkeminder.

Rasmus spillede violin ligesom sin far Severin Toxværd (1809-1890), der i 1820 havde købt en violin og spillede efter gehør, da han aldrig lærte noder. Far og søn spillede sammen til baller i området. Da faderen døde arvede Rasmus hans violin. Rasmus var medlem af en musikforening, og Karen Toxværd sagde: "Han har fået faders violin og musikalske evner, om han end ikke fik violinen til således at fortælle, som fader kunde".

I februar 1917, altså nogle måneder før den af FFF planlagte indsamlingsrejse, sender Rasmus Toxværd et brev, hvori han beskriver Mellevæt i varianterne Langmellevæt og Rundmellevæt. Han skriver desuden: "I Mellevæt, hvor hver gik enkelt, gjaldt det om at 'føre sig'. Og nu skal man ikke sige: 'Å hvordan kunde vel den Tids forkuede og usle Bønder føre sig?' Jeg har jo kun set Mellevæt danset af ældre Folk, men jeg forsikrer at de kunde danse den med

Grandesse, ligefrem ædel Anstand. 'Thi Adel kan en bonde være'. Og når Mændene I Stadvams, hvide Stormbukser og kridtede Strømper, som fremhævede de kraftige Lægge; Håret med Skilning midt i Panden og nående helt ned på Skuldrene som en Alongeparyk og med nysmurte Sko, Konerne med Foldekjol og hvad nu videre der hørte til, dansede Mellevæt, så kunde det godt være et smukt syn.

Mellevæt, Springestykke og To-Tre og Fireture holdt sig, som almindelig brugt Dans gennem temmelig lange Tider, hvad man kan vide deraf, at der var utallige Mellevæter, Springestykker og Ture. De Danse som kun holdt sig kort Tid, var der gerne kun et eller 2-3 stykker Musik til."

Hakon Grüner-Nielsen (1881-1953), der var arkivar på Dansk Folkemindesamling, arbejdede i samme periode på bogen 'Vore ældste folkedanse', som blandt andet omhandler polskdansen. Da ovennævnte Springestykke nok er en polskdans, har Grüner-Nielsen sandsynligvis skrevet et brev til Rasmus Toxværd, for at få ham til at beskrive trinene i dansen. For den 11. Marts 1917 kommer der igen et brev fra Rasmus Toxværd i Væggerløse, hvor han svarer:

"Desværre kan jeg ikke nærmere beskrive Dansetrinene til Springestykket ligeså lidt som til Mellevæt. Jeg har set dem danset adskillige gange, men fik ikke lært dem. Jeg var vist for tungnem. Når de i sommer foretager en indsamlingsrejse, skal de være velkommen og min søster og jeg skal, hvis vi til den tid er raske, yde dem al den bistand, vi formå".



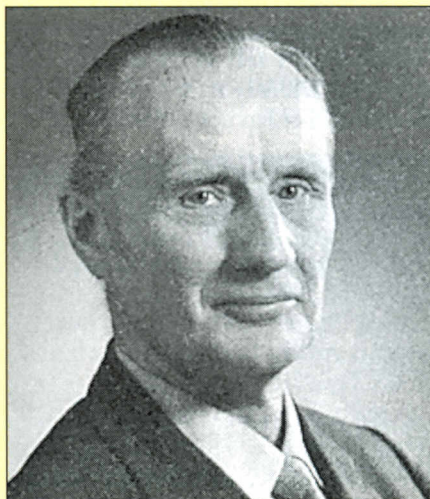
Rasmus og Karen Toxværd, billede fra 1890'erne.

Da Rasmus var folkemindesamlers, var det han meddelte ikke altid hans egen oprindelige viden - han var meddeler af noget, som andre kendte til. Derfor kommer vi nu tilbage til tidligere omtalte Karen Suder også fra Væggerløse. I ovennævnte brev refererer Rasmus nemlig i anden forbindelse til, at han havde sin viden om dansene fra Karen Suder.

Rasmus kendte Karen Suder, ikke alene fordi samfundene var 'små' dengang, og fordi de boede tæt på hinanden, men også fordi de var i familie. Rasmus Toxværd og Karens Suders mand Pe'Suer var fætre, deres mødre var nemlig søstre. For øvrigt var deres morbror gift med Lene Adrian, der var enke efter Anders Adrian, som var ud af en anden spillemandsslægt.

Ja, spillemandsslægterne var godt blandet ind i hinanden - Suders, Toxværd og Adrians.

Da Johannes Egedal om sommeren kommer til Væggerløse, nedskriver han Rund Menuet med Karen Suder og Rasmus og Karen Toxværd som meddelere og Lang Menuet med Karen Suder som meddeler. Fra Rasmus og Karen Toxværd får han også at vide, at der blev danset Brudemenuet, og at den svarede til Lang Menuet, men at kun brudeparret dansede. Det lykkedes desværre ikke at få yderligere oplysninger om Brudemenuetten.



Johannes Egedal (†1965).

På rejsen finder Johannes Egedal ikke andre, der kan danse eller beskrive

menuet, men kun folk der har hørt om den. I sit notat 'Forskelligt fra Indsamlingsrejsen paa Lolland og Falster' skriver han blandt andet om nogle af de danse, der havde været kendt, og hvor disse blev danset. Han skriver, at i landsbyen Virket kendte man:

"2-3-4 og 6 Tur, Jødetur, Langstur, Lang Engelsk, Zeira (Zweitrit), Zweitrit (Springfort), Lybecker (Springgelium), Bøhmerdans, Masofiane, Rive Hornet af Møllerens Ko, Menuet ('de gamle kunne'), Skomagervals (Skomagerstykket med vals) og Pigernes Fornøjelse. Han skriver derefter: "Danselæreren Sergent Jensen var der 2-3 uger i 1857".

'De gamle kunne' hentyder sikkert til, at det var generationerne før, der havde danset Menuet, og at de personer, han interviewede, ikke kunne den mere. Menuetten var gået tabt i Virket.

I Vignæs og Soesmarke på Lolland kendte man også til menuet, men kunne ikke beskrive dansen.

Vi er altså heldige, at både Lang Menuet og Rund Menuet og mange andre danse blev indsamlet på Egedals indsamlingsrejse i 1917, men det materiale, der blev indsamlet, blev lagt i FFF's arkiv og ikke fra starten anvendt til udgivelse.

Enkelte nyere og mere 'balprægede' danse blev på Lolland og Falster anvendt ved almindelige baller helt op til 1940'erne. Dette galdt dog ikke Menuetten. Den blev dog indenfor folkedansbevægelsen bevaret lokalt på Lolland, idet man i en periode dansede den til legestuerne. Dette har en ældre danser fra det lollandske folkedansermiljø meddelt i 1991. Hun og hendes forældre dansede i 1930'erne enkelte gange Rund Menuet og Lang Menuet til legestuerne, og dette selvom optegnelserne stadigvæk lå i arkivet i København og ikke var udgivet på tryk. Først i 1960 udgiver FFF et hæfte med Gamle Danse fra Lolland-Falster. I dette er Lang Menuet beskrevet, men først i hæftets 2. udgave fra 1996 bliver Rund Menuet beskrevet.

I 1940- og 50'erne indsamler Erik Jensen fra Sakskøbing gamle danse på Lolland og Falster. Mange af de danse han støder på, er de samme, som allerede var indsamlet i 1917. I Erik Jensens

materiale, der blev indsendt til FFF, finder vi kun Menuetten bevaret som en afdeling i dansen 'Menuet med Pisk'. Hans meddelelse af dansen var Jørgen Romme, en gammel spillemand fra Nørre Radsted på Østlolland. Jørgen Romme mente, at Menuet med pisk var de sidste rester af 'Rund Mollevit', uden at han dog kunne give nærmere oplysning om dansen.

Det er nok flere sammentræffende og for os heldige omstændigheder, der er skyld i, at vi idag kender Lang Menuet og Rund Menuet,
- havde FFF ikke ladet trykke et indlæg til historisk årbog,
- havde Rasmus Toxværd ikke læst indlægget og dermed beskæftiget sig med dansene,

- havde man ikke sendt Johannes Egedal til Falster,
- havde der ikke været et rigt musikliv på Falster med den gamle særling Pe'Suer, som elskede musik,
- og var det ikke fordi den gamle kone Karen Suder levede i et miljø fuldt af musik og kunne huske at danse Melle-væt,
så havde vi måske ikke haft de falsterske Menuetter bevaret og kunnet nyde at danse dem idag.

Karen Suder har stået bag sin mand Pe'Suer i hans musikalske udfoldelse. Det var ham, der var synlig i lokalsamfundet, men det var helt sikkert Karen Suder, der samlede trådene, og dyrkede dansen til sin mands musik.

Der er i artiklen anvendt kilder og beskrevet situationer, der ikke handler om Menuet. Dette er gjort for at give et indtryk af livet og samfundet på Falster på den tid, hvor man dyrkede de gamle danse og musikken, der hørte til. Samtidigt har jeg forsøgt at beskrive forholdene ved indsamling og optegnelse af de falsterske varianter af den vel nok ypperligste og nok længst bevarede dans i Danmark - Menuetten.

Lad os håbe, at den vil blive danset i mange år endnu.

Kilder

Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv.

'Slægten Adrian gennem 300 år', Svend Adrian 1923.

Bernhard Severin Ingemanns Levnetsbog, København 1862.

Artikler af Dan Olesen, Sydfalsternyt 1981.

Utrykt manuskript af Bent Rønne til bog om Karen og Rasmus Toxværd.

Billederne af Karen og Pe'Suer er fra Væggerløse lokalhistoriske arkiv.

Billedet af Rasmus og Karen Toxværd er fra Dansk Folkemindesamling.